

CONSIDERAȚII PRIVIND PARTICIPAREA BATALIONULUI I DIN REGIMENTUL 5 VÂNĂTORI INSTRUCȚIE ÎN CEL DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL, CAMPANIA DE VEST, LA LUPTELE DIN ZIUA DE 16 SEPTEMBRIE 1944, ÎN SECTORUL DE APĂRARE DE LA SUD DE TIMIȘOARA

Valeriu Giuran

Cuvinte cheie: *Timișoara, apărare 1944*

Keywords: *Timișoara, 1944 defence*

1. Efectuarea de cercetări de istoriografie militară în specificul unor arme, cu precădere infanteria, referitoare la activități îndeplinite în condiții specifice și sectoare limitate, cu semnalarea unor particularități, mai ales în lupta de apărare a teritoriului, nu este lipsită de interes.

2. Organizarea apărării sectorului Timișoara în a doua decadă a lunii septembrie 1944 a avut în vedere principalele direcții ale unor posibile atacuri ale inamicului având ca obiectiv ocuparea orașului Timișoara. Astfel se detașau ca interes artera de circulație din direcția de sud de localitate, de la Stamora-Moravița, iar dinspre vest de Timișoara, artere de circulație dinspre Jimbolia spre Mehala.

În raport de disponibilități s-au organizat poziții de apărare înaintate (pe direcția de sud) și asigurate subunități mobile care să acționeze pentru frânarea eventualelor atacuri ale inamicului.

Batalionul I/R.5 Vânători Instrucție (comandat de cpt. I. Petrescu) a fost amplasat pe o poziție înaintată, în sectorul de la sud de Timișoara, folosind obstacolul natural format de râul Timiș (pe malul de nord al acestui curs de apă).

De menționat că batalionul era format în cea mai mare parte din recruți, având pregătirea pentru luptă neterminată. Poziția atribuită pentru

apărare era extinsă, iar puterea de foc a armamentului, în special automat, de care dispunea batalionul era limitată.

Frontul de acțiune al B.I/R.5 V. Instr. (poziția de apărare) era extinsă (de cca. 3 km.) și cuprindea două localități Parța și Șag.

Terenul de la poziția de apărare și până la liziera cartierelor mărginașe ale Timișoarei, era în mare parte cultivat cu porumb fapt care a permis în timpul desfășurării luptelor din ziua de 16 septembrie 1944 să se execute o repliere pe poziții succesive de apărare. Prin aceasta au fost create dificultăți inamicului, fiindu-i încetinită înaintarea.

De precizat că B.I/R.r. V., Instr., nu a avut în flancuri subunități de sprijin, astfel că în luptele din ziua de 16 sept. 1944 în care a fost angajată această subunitate, pe o suprafață de aprox. 30 km², nu a putut conta pe alte ajutoare.

Trebuie remarcat faptul ca B.I/R.5 V. Instr., a acționat în luptele din ziua de 16 sept. 1944, separat și distanțat de regimentul din care făcea parte și care era amplasat în partea de N. V. a Timișoarei, la marginea cartierului Mehala. Ca urmare, potrivit misiunii încredințate, B. I R. 5 V. Instr. a acționat în ziua de 16 sept. 1944, similar cu acțiunile unui batalion independent.

În aceste condiții trenul de luptă al batalionului a trebuit să asigure aprovizionarea cu munițiile necesare subunităților aflate în confruntare. Această activitate a fost extrem de dificilă dacă se ține cont de distanța până la trenul de luptă regimentar precum și de mijloacele de transport aflate la dispoziție (cărute tractate de cai)¹.

Trebuie remarcat consumul destul de mare de muniție din ziua de 16 septembrie 1944.

3. În luptele la care a participat B.1 R. 5 V. Instr. în ziua de 16 septembrie 1944, au căzut la datorie:

- în sectorul comunei Șag, soldatul Moina M. Nicolae lovit de o schijă de brand,
- soldatul Tuluc Milivoi a fost lovit de un glonț de armă automată în sectorul comunei Parța,
- soldatul Negru Ioan a fost lovit de schijele unui proiectil de tun anticar, în sectorul comunei Parța,
- soldatul Jianu Constantin aflat în sectorul de apărare al comunei Șag, a fost lovit de schijele unui proiectil de brand,

- soldatul Rusu Petru ctg. 1945, vârsta 21 de ani aflat în poziție de apărare în comuna Șag a decedat din cauza rănilor,
- soldatul Brancu Ioan, vârsta 21 de ani, născut în com. Utvin (jud. Timiș), a murit în comuna Șag „din cauză că în luptă a fost lovit de un proiectil”²

În luptele din ziua de 16 septembrie 1944, în sectorul de apărare de la sud de Timișoara, atribuit B.1 R. 5 V. Instrucție, au fost răniți:

- în luptele din com. Parța sergentul Mocuța Nicolae din compania 1, căp. Jecovița Ioan, sold. Buzatu Ioan, sold. Rentea Gheorghe, sold. Comompari Iosif, sold. Pescari Ioan, sold. Salanta Vasile, sold. Stănuca Ioan, sold. Pârvu Marcu, sold. Dragomir Constantin, sold. Coiman Ioan, sold. Buzatu Ștefan, sold. Bocra Virgil și sold. Lăcătuș Ilie³.

4. B. 1 R.5 V. Instr. a beneficiat în derularea luptelor din 16 septembrie 1944, de sprijinul de foc al artileriei Divizionului din Regimentul 1 Artilerie Instrucție „Regele Carol I” (comandant de divizion, cpt. Mazilu Ioan).

5. Lupta din această zi a fost remacată în diverse lucrări de specialitate. Câteva exemple sunt edificatoare.

- În volumul *Pe drumurile biruinței* 23 august-12 mai 1945 (Ed. Militară, București 1984) este redat documentul nr.40 din care se constată că la 16 septembrie 1944 „inamicul reia atacul la ora 6,45 asupra companiei din Regimentul 5 Vânători de la Parța. Satele Șag și Parța sunt bătute puternic de artileria grea și aruncătoarele”⁴.
- În lucrarea *La porțile Timișoarei* (Ed. Militară, 1968) s-a consemnat (extras): „În ziua de 16 septembrie inamicul a reluat atacul, în sectorul sud, acțiunea lui a început la ora 6,45, când satele Șag și Parța au fost bătute puternic cu artileria grea și aruncătoarele”(…)”⁵.
- În lucrarea *Contribuția armatei Române la apărarea orașului Timișoara, în septembrie 1944*, s-a menționat (extras): „Ziua de 16 septembrie a înregistrat cele mai violente lupte întrucât inamicul, hotărât să ocupe Timișoara a atacat pe trei direcții”(…). „La ora 6,45 infanteria și tancurile germane au forțat apărarea batalionului I din Regimentul 5 Vânători. Compania 3-1 a rezistat cu dârzenie pe localitatea Parța,

permițând replierea celorlalte subunități. La ora 13, subunitățile batalionului 1 s-au oprit pe aliniamentul Chișoda-Giroc, întărind dispozitivul Regimentului 13 Călărași"(...)⁶.

- În volumul *Jertfă pentru țară din cronica luptelor pentru apărarea Banatului – august-septembrie 1944* au fost remarcate confruntările violente care au avut loc în ziua de 16 septembrie 1944⁷. S-a menționat că în sectorul de sud al orașului Timișoara, începând cu ora 6,45 după „un bombardament masiv de artilerie și aruncătoare” asupra pozițiilor de la Parța și Șag – Timișeni inamicul a trecut Timișul „obligând batalionul I din Regimentul 5 Vânători, după o dărză rezistență, folosind acoperirile terenului să se replieze și să ducă în continuare lupta pe aliniamentul sud- Fratelia și Chișoda. Aici în jurul orei 18,00 forțele acestuia s-au suprapus în apărare, pe poziția ocupată de Regimentul 13 Călărași"(...)⁸.
- În lucrarea *Armata Română pe Frontul Antihitlerist – studiu operativ tactic*, (Ed.Militară, București, 1973) s-a menționat (extras) „În zona Șag, Parța, batalionul din Regimentul 5 Vânători a fost atacat de numeroase trupe de infanterie germane sprijinite de tancuri. Ostașii noștri au rezistat eroic, dar fiind amenințați cu încercuirea s-au repliat prin luptă spre Timișoara. Ei au provocat mari pierderi inamicului și i-au întârziat înaintarea"(...)⁹.

6. Se remarcă relatările făcute de unii ofițeri din cele două regimente (R.5 Vânători Instrucție și R.1 Art. Instrucție „Regele Carol I”) care au contribuit la luptele din ziua de 16 septembrie 1944, în sectorul de apărare înaintat de la sud de Timișoara.

- Este relevantă relatarea făcută de Lt. (R.) Prof. Nicolae Dumitrașcu care a comandat plutonul I din Compania 4-1 mitraliere din Batalionul I al R.5V. Instrucție. La data de 16 sept. 1944 a avut gradul de sublocotenent de rezervă. Câteva extrase sunt edificatoare: (...)”Tragerile s-au executat din cele mai diferite poziții și unghiuri, determinând în anumite momente chiar o veritabilă derută în rândurile inamicului, care nu a reușit să localizeze și să ne țintuiască pe poziție"(...) „Suprafața pe care Compania 4-a Mitraliere a trebuit să o asigure cu focul armamentului automat, în luptele de repliere din 16 septembrie

1944, a fost mult extinsă/cca.30 km2/. Dinamica luptelor a impus schimbări de poziții și mai ales o susținută și continuă activitate de asigurare a muniției necesare” (...). „Plantațiile de porumb ne-au favorizat aceste activități”(…)10.

Prezintă interes relatarea locotenentului (rez.) Avocat Aurel Mirescu care a comandat Compania 4-a Mitraliere din Batalionul I a Reg.5 V. Instr. Extras (...)”. În dimineața zilei de 16 septembrie trupele germane au atacat puternic comunele Parța și Șag, forțând pozițiile de apărare ale Batalionului I din Regimentul 5 Vânători. Luptele purtate au atins o violență deosebită, inamicul utilizând un mare număr de arme automate (pistoale mitraliere, puști mitraliere și în special mitraliere), fiind sprijinit de aruncătoare și piese de artilerie, de formații motomecanizate și tancuri”.

„Încercările inamicului de a pune stăpânire pe poziția apărată de compania 4 a mitraliere, cu toată violența focului și reînaintarea atacurilor se dovedește nefructuoasă, tinerii noștri ostași, bine amplasați în teren, bine aprovizionați cu muniție, instruiți corespunzător și în special conduși cu competență, acționează prompt, răbind rândurile inamicului, căruia îi creiază pierderi în oameni și avarii ale tehnicii de luptă, zăgăzuind succesiv atacurile dezlănțuite. De la orele 7,30 când această poziție a fost puternic atacată și până către seară, cu toate că prin alte sectoare inamicul a reușit să realizeze pătrunderi în dispozitivul de apărare al batalionului (poziția pădurii Giroc în flancul stâng precum și poziția localității Parța în flancul drept) deși la un moment dat am fost chiar învăluiți parțial de elemente inamice, totuși ostașii companiei a 4-a au stat neclintiți pe poziție. Au acționat cu un foc viu, bine ochit asupra inamicului, favorizând astfel acțiunile celorlalte companii aflate în situații dificile de luptă, pe aliniamente de apărare stabilite succesiv, contra unui inamic mult superior atât numeric cât și ca tehnică de luptă”.

„Rezistența companiei a 4-a mitraliere din Batalionul I, care apăra circa 1000 de metri, nu a fost zdruncinată nici un moment și serviciile sale au funcționat așa de bine, încât nu s-a simțit nevoia în aprovizionarea cu muniție a liniei 1-a luptătoare. Am avut mulți răniți, brancardierii companiei au făcut totul pentru ameliorarea suferințelor, evacuând la timp pe cei scoși din luptă”.

„În timpul după amiezii a sosit în linia I-a căpitanul Mazilu Ioan, care din turnul bisericii a putut observa concentrarea trupelor inamice și situația luptelor în sector, comunicându-mi că am rămas singur în poziția de

apărare pe Timiș, deoarece compania 1 de la Parța și a 3-a din stânga mea au fost obligate să lupte în retragere, pe un aliniament aflat la circa 1 km în spatele companiei a 4-a. Întrucât legăturile cu comandamentul meu erau distruse și nu mai puteam primi ordin de la Vânătorii mei căpitanul Mazilu mi-a dat ordin de repliere prin luptă, pe un aliniament mai favorabil desfășurării în continuare a acțiunilor de hărțuire a inamicului”.

„Combinând focul cu mișcarea, folosind pozițiile favorabile concentrării focului, ca urmare a existenței culturilor de toamnă, inamicul a fost hărțuit în continuare iar replierea s-a făcut organizat, angajând cu întreaga tehnică intactă, în seara zilei de 16 septembrie 1944, pe pozițiile de la liziera Frateliei, îndreptându-se spre Chișoda pentru a intra în dispozitivul de apărare al orașului Timișoara”.

„Se remarcă în mod deosebit faptul că, deși Compania a 4-a avut de luptat o zi întreagă, în condiții deosebit de dificile, cu un inamic mult superior numeric și cu tehnică de luptă superioară, tinerii ostași ai companiei au dovedit fermitate, calm, precizie în foc și disciplină, acționând cu vitejie și mult curaj în dificila luptă în repliere, desfășurată pe o distanță de cca. 8 km, reușind ca la sfârșitul acestei acțiuni să mențină intact, în stare de funcționare, întreg armamentul automat și aruncătoarele de 60 mm. aflate în dotare, iar la sfârșitul zilei să continue lupta în poziția atribuită de la liziera Frateliei și Chișoda, pentru zăgăzuirea atacurilor inamice, conlucrând eficient cu alte subunități ale armatei române și sovietice aflate în zonă.”(...) „În luptele de la Șag și Fratelie-Chișoda s-au distins comandanții de plutoane: Slt. rez. Inelescu Cornel, slt. Rez. Dumitrșcu Nicolae, Plut. rez. Florita și serg. major Neboiu Marian. De asemenea s-au distins sergenții companiei a 4-a: Plapsa Nicolae – mort ulterior în luptele de la Natyrabe pe teritoriul Ungariei, Sârbu Marin, Iordache Mircea, Murgu Ilie și o serie de ostași vechi și recruți ale căror nume nu mi le mai amintesc, întrucât datele amănunțite, hărțile și regulamentele le-am predat autorităților în anul 1945”(...) ¹¹

În relatarea Lt. Colonel (r.) Ioan Mazilu, care la data de 16 septembrie 1944 a avut gradul de căpitan activ și a comandat un divizion din Regimentul 1 Artilerie Instrucție „Regele Carol I” s-a menționat că bateriile „au asigurat un foc de sprijin Batalionului I din Regimentul 5 Vânători (batalion comandat de căpitanul Petrescu), care a acționat în apărare la sud de Timișoara, remarcându-se în mod special în luptele crâncene care au avut loc în ziua de 16 septembrie în spațiul de la Parța-Șag-Pădurea Giroc

până la sud de Fratelia și Chișoda. Batalionul a acționat cu reușite manevre, un rol important revenindu-i companiei a 4-a Mitraliere (comandant locotenent rez. Aurel Mirescu, iar comandanții de plutoane sublocotentul rz. Nicolae Dumitrașcu și sublocotenent rez. G. Inelescu)"(...)12.

În lucrarea întocmită de colonel (r) Gheorghe Moruzi, care la data de 16 septembrie 1944 a avut gradul de maior activ și funcția de ajutor al comandantului Regimentului 5 Vânători Instrucție și comandant al Trenului de luptă regimentar, s-a menționat (extras): „(...) La 16 septembrie 1944, Batalionul I din Regimentul 5 Vânători s-a distins în luptele grele la sud de Timișoara (pe malul de nord al râului Timiș, de la Parța la Șag și pădurea de la est de această localitate). Supus unei puternice presiuni din partea forțelor vrășmașe, superioare atât numeric cât și în ce privește tehnica de luptă, subunitatea a acționat judicios și cu mult simț tactic. Prin modul cum a condus lupta în repliere a reușit să angajeze importante forțe inamice, să le destrame coeziunea și să le dilueze forțele, după o zi de luptă desfășurată într-o largă arie spațială”(...)13.

În memoriile de război ale colonelului (r.) Giuran Alexandru (la 16 septembrie 1944 având gradul de lt. colonel și îndeplinind funcția de comandant al Regimentului 5 Vânători Instrucție din Garnizoana Timișoara) s-a consemnat: (...) „Batalionul I al Regimentului 5 Vânători care a fost lăsat în apărare pe Timiș, pe un front larg de cel puțin 3 km, de la Parța-Șag și pădurea est de Șag, a respins în zilele de 14 și 15 septembrie 1944, unele încercări ale inamicului de a trece Timișul și a înainta spre Timișoara”.

„În dimineața zilei de 16 septembrie 1944, au început să se apropie de râul Timiș și să intre în lupta cu subunitățile Batalionului I, importante forțe dușmane. Către orele 11 inamicul a atacat cu forțe superioare subunitățile de la Șag, reușind să forțeze trecerea peste râu. În jurul acestei ore batalionul fiind atacat de puternice elemente inamice, superioare atât numeric cât și prin tehnica de luptă, a fost forțat să lupte în retragere spre Fratelia și Chișoda”.

„Companiile din Batalionul I au profitat de terenurile plantate cu porumb, folosind cu dibăcie terenul și încetinind înaintarea inamicului. În seara zilei de 16 septembrie 1944, subunitățile batalionului au ajuns pe linia de apărare ocupată de Regimentul 13 Călărași la Fratelia și Chișoda” (...)14.

7. Reconstituirea principalelor acțiuni de luptă care a avut loc în condiții specifice, apare utilă pentru cercetări de istoriografie militară în vederea evaluării confruntărilor care au avut loc.

7.1. Pentru o adecvată reconstituire se impune:

- Asigurarea unei documentări temeinice referitoare la acțiunea de luptă supusă atenției. Se au în vedere documente de arhivă precum și unele referiri din lucrările publicate în domeniu.
- Asigurarea participării unor ofițeri care au luat parte la lupta examinată.
- Apare utilă evaluarea în teren a principalelor faze ale luptei.

7.2. La reconstituirea luptei din ziua de 16 septembrie 1944, la care a participat Batalionul I/R. 5 V. Instr., au participat următorii ofițeri:

- Avocat Lt.(r) Aurel Mirescu (care a avut în timpul luptei gradul de Lt.(rez) și a comandat compania a 4-a de Mitraliere);
- Prof. Lt.(r) Nicolae Dumitrașcu (care în timpul luptei a avut gradul de slt.(rez.) și a fost comandantul plutonului 1 din Compania 4-a Mitraliere;
- Cpt.(r) Nicolae Adam (care în timpul luptei a avut gradul de slt. activ și a comandat un pluton din compania a 2-a);
- Lt.Colonel (r) Ioan Mazilu, care a făcut parte din Regimentul 1 Artilerie Instrucție „Regele Carol I” (în timpul luptelor din 16 septembrie 1944 a avut gradul de căpitan activ și a comandat un divizion de instrucție).

7.3. Reconstituirea a fost făcută la Timișoara în ziua de 7 iulie 1977. Cu acest prilej au fost întocmite unele schițe cu dispozitivul batalionului (amplasarea în spațiu a companiilor în diferite etape ale luptelor).

Valeriu Giuran
Timișoara

NOTE

1. Colonel (r.) Alexandru Giuran (mss. *Memorii*, în Arhiva Familiei).
2. (Alexandru Iorgu Giuran), Valeriu A.Giura, *Documente privind participarea Regimentului 5 Vânători Instrucție la Luptele din Zona Timișoara și Crișana (septembrie-octombrie 1944)*, în *Revista Istorică*, Tomul V,1994, nr. 9-10, septembrie-octombrie, p. 900-995.
3. *Ibidem*.
4. *Pe drumurile biruinței* 23 august 1944 – 12 mai 1945, Ed.Militară, București 1984, p.161-163.
5. General – locotenent în rezervă Dumitru Popescu, *La Porțile Timișoarei – septembrie 1944*, Ed. Militară, București, 1968, p. 80, 83-86.
6. Colonel dr. Leonida Loghin, *Contribuția armatei române la apărarea orașului Timișoara în septembrie 1944*, în *Analele Banatului – istorie*, vol.1, 1981, p. 232.
7. General de brigadă (r.), Aurelian D. Stoica, Colonel (r.) Constantin C. Gomboș, *Jertfă pentru Țară* Ed.Helicon, Timișoara,1997, p. 88-94.
8. *Ibidem*.
9. General – maior dr.Ion Cupsa, *Armata Română pe Frontul Antihitlerist*”, Studiu operativ-tactic, Editura Militară, București, 1973,p. 249.
10. Lt. (r.) Prof. Nicolae Dumitrașcu, *În sectorul de apărare de la sud de Timișoara, (lupta din ziua de 16 septembrie 1944) Relatare*, Arad,12 decembrie 1985 (mss., în arhiva Familiei).
11. Lt.(r.) Avocat Aurel Mirescu, (*Memorii* mss, în Arhiva Familiei).
12. *Crisia*, Muzeul Țării Crișurilor din Oradea, 1977, vol.7, p. 658.
13. *Ibidem*, p.662.
14. *Ibidem*, p.708.

CONSIDÉRATIONS SUR LA PARTICIPATION DU BATAILLON I-ER DU REGIMENT 5 CHASSEUR D'INSTRUCTION PENDANT LA DEUXIEME GUERRE MONDIALR, CAMPAGNE DE L'QUESTS, DA LA LA LUTTE DE 16 SEPTEMBRE 1944 DANS LA POSITION DE DÉFENSE DE TIMISOARA

Résumé

On présente des considerations sur la participation du Batalion I/er du Regiment 5 Chasseur d instruction pendant la deuxieme guerre mondiale, campagne de l ouest, dans la lutte de 16 septembre 1944, dans la position de defence avance au sud de Timisoara.

On signale les conditions du terrain de lutte et sa surface (environ 30 km²). Une remarque est faite sur la eynamique des lutttes et la positions succesives des compagnies.

La reconstitution de cette lutte est faite par des officiers qui ont participe a cette action.